

Arnout van Cruyningen

DE BOEKENKIST VAN
HUGO DE GROOT

DE ONTSNAPPING VAN EUROPA'S
GROOTSTE RECHTSGELEERDE

DE BOEKENKIST VAN HUGO DE GROOT

Portret van Hugo de Groot op 49-jarige leeftijd. Gravure Willem Jacobsz. Delft, naar schilderij van Michiel Jansz. van Mierevelt, 1632. (Rijksmuseum, Amsterdam)

Arnout van Cruyningen

**DE BOEKENKIST VAN
HUGO DE GROOT**

**DE ONTSNAPPING VAN EUROPA'S
GROOTSTE RECHTSGELEERDE**

Uitgeverij Omniboek

Eerder verschenen in de reeks Tastbaar verleden:
Adrian Goldsworthy, *De Muur van Hadrianus* (2018)
Anton van Hooff, *Het Plakkaat van Verlatinge* (2018)
Luit van der Tuuk, *De lier van Trossingen* (2019)

Uitgeverij Omniboek
Postbus 13288, 3507 LG Utrecht
www.omniboek.nl

Copyright © 2021, Uitgeverij Omniboek

Omslagontwerp www.garage-bno.nl
Vormgeving binnenwerk Studio Mol
Omslagbeeld portret Hugo de Groot: Museum de Gevangenpoort,
Den Haag. Boekenkist: Rijksmuseum, Amsterdam
ISBN 9789401917339
ISBN e-book 9789401917346
NUR 688

Alle rechten voorbehouden. *All rights reserved.*

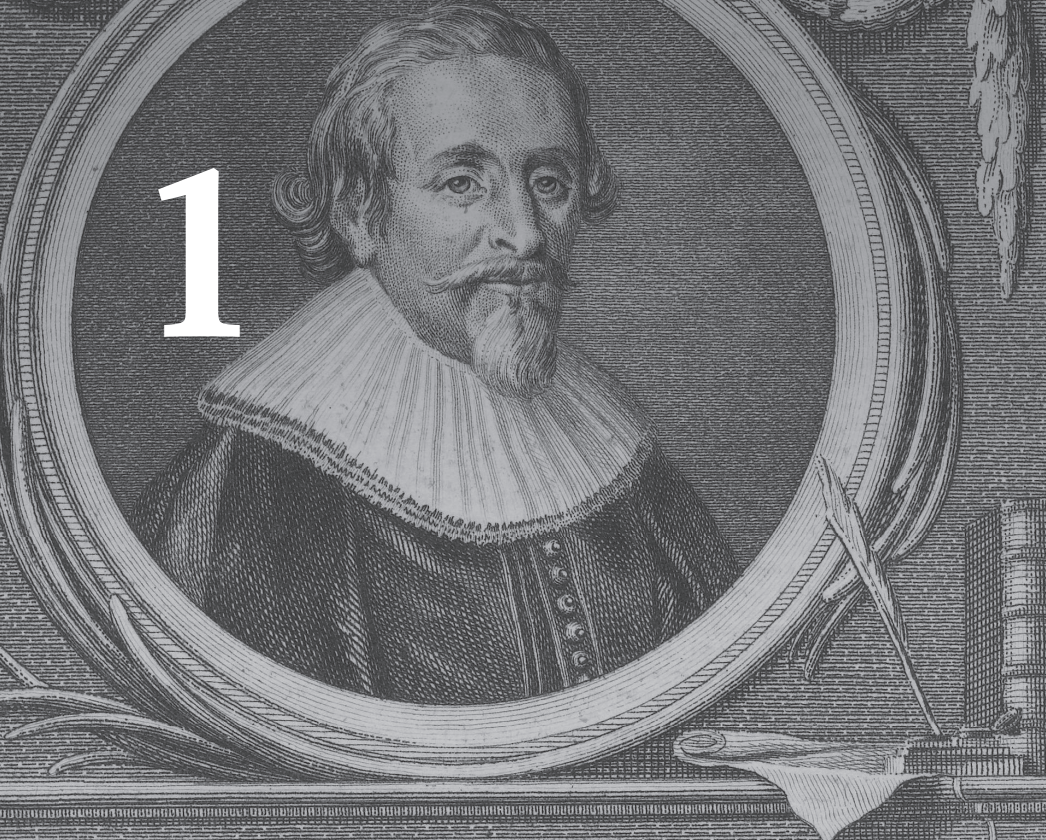
Uitgeverij Omniboek vindt het belangrijk om op verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit boek is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Blijf op de hoogte van onze nieuwe boeken en schrijf u in voor de nieuwsbrief: www.omniboek.nl/nieuwsbrief

INHOUD

1. 'Dees Kist heeft Loevestein den Huigh gelicht'	7
2. 'Het wonder van Holland'	17
3. Pleitbezorger van de Staten	51
4. 'Eeuwige gevangnisse'	77
5. De 'verlossing'	109
6. Geleerde in ballingschap	145
Chronologisch overzicht	173
Noten	176
Selectie van geraadpleegde literatuur	185
Register	188

1

‘DEES KIST HEEFT LOEVESTEIN DEN HUIGH GELICHT’

De man die wordt gezien als de grondlegger van het volkenrecht, Hugo de Groot, is door zijn biograaf Henk Nellen treffend gekenschetst als een ‘bijzonder veelzijdig en vruchtbaar auteur die in voorgaande eeuwen vaker geprezen dan gelezen werd en die zo een reputatie kon verwerven, waaraan in feite een opvallende onbekendheid met zijn leven en werken ten grondslag ligt’.¹

Maar ook al weten de meeste Nederlanders misschien niet zo veel over Hugo de Groot, ze hebben vaak wel een al dan niet vage herinnering aan het spannende verhaal van zijn ontsnapping in een boekenkist uit Slot Loevestein. In een jeugdboek uit 1926 hield auteur J. Schouten zijn jonge lezers voor: ‘Wie te Delft komt, zal zeker niet nalaten, het standbeeld van den “grooten Huig” te gaan zien, dat daar prijkt op de Markt en waarop alleen in gouden letters de wereldberoemde naam te lezen staat: HUGO GROTIUS. Maar niets is er, dat zozeer de gedachtenis aan de vermaarde Del-

DE BOEKENKIST VAN HUGO DE GROOT

Onder het portret van Hugo de Groot een prent waarop te zien is hoe hij, geholpen door zijn echtgenote, in de boekenkist stapt. Ets Reinier Vinkeles, naar tekening van Jacobus Buys, 18e eeuw. (Rijksmuseum, Amsterdam)

venaar levendig houdt als De Groots boekenkist. Behalve het turfschip van Breda en de hooiwagens van Lochem, is er geen herinnering bij Jong-Holland zo bekend. Als die kist spreken kon, zou zij zeggen: Wie heeft de vrijheid meer verplicht? 'k Heb Loevestein den Huigh gelicht.'²

Nadat Hugo de Groot zich na zijn ontsnapping uit Loevestein in Frankrijk had gevestigd, richtte hij zich (zoals hij gewend was in het Latijn) in een gedicht tot de kist waaraan hij zoveel te danken had. In de Nederlandse vertaling luiden enkele regels daarvan:

*O Kist, wat danks, wat lofs, verdient gy wel van my?
Gy hebt myn slaverny verjaegt en overstreden,
die 'k zeven maanden meer dan twee jaar heb geleden.*³

De bewuste kist zou lange tijd 'bij zeker heer van aanzien' zijn geweest, versierd met afbeeldingen en het opschrift 'Dees Kist heeft Loevestein den Huigh gelicht'. Kennelijk werd de kist aanvankelijk door de ouders van Hugo de Groot, die beiden erg oud werden, in Delft bewaard, maar raakte die op enig moment vermist. Toen zijn broer Willem hem op de hoogte stelde van de vermissing, zei Hugo dat hij het erg jammer vond 'dat men zo weinig zorg voor dat bewijs en onderpand van de hemelse gunst jegens zijn persoon gedragen had'.⁴

Wat er in de eeuwen daarna precies met die beroemde boekenkist is gebeurd, blijft enigszins in nevelen gehuld. Maar ondanks of misschien juist dankzij dit feit, zijn er in ons land maar liefst drie exemplaren in musea te bewonde-

ren (de boekenkist ‘heeft zich in de loop der tijden vermenigvuldigd’, merkt biograaf Henk Nellen laconiek op⁵): in Slot Loevestein, in het Rijksmuseum in Amsterdam en in Museum Prinsenhof in Delft. In 2020 is in het kader van de televisieserie *Historisch Bewijs*⁶ getracht aan te tonen welke van de drie ‘de echte’ zou kunnen zijn.

De 80 kilo zware Loevesteinse kist kon meteen buiten beschouwing worden gelaten. Een aantal jaren na zijn pensionering maakte mr. L.R.J. ridder van Rappard, die naast geruchtmakend burgemeester van Gorinchem ook slotvoogd van Loevestein was geweest, in 1981 namelijk bekend dat hij de kist rond 1970 voor zevenhonderd gulden op een rareiteitenbeurs had gekocht. Naar eigen zeggen had hij ‘op de eerste de beste beurs’ een willekeurig exemplaar

Boekenkist in de kamer van Hugo de Groot, Slot Loevestein. (Foto: Niels, CC BY-SA 2.0)

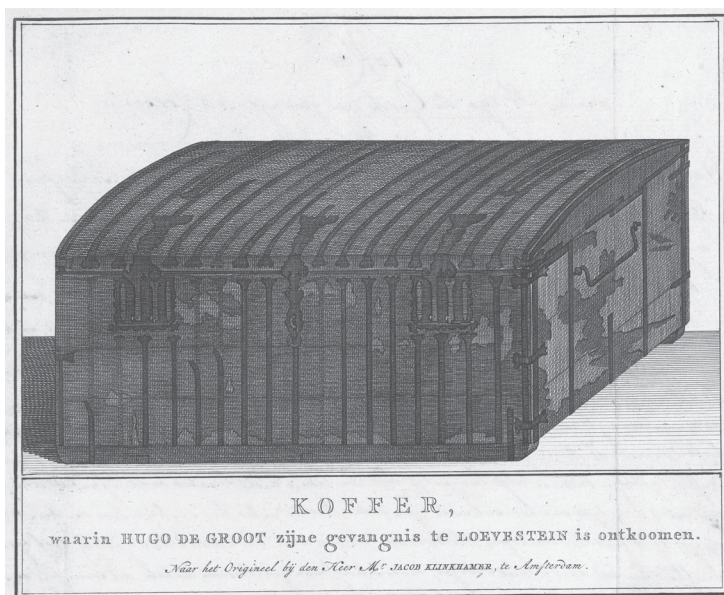
Koffer van vurenhout, 17^e eeuw, bekleed met rundleer met sporen van ingeperst ornament en voorzien van gesmeed ijzeren bandbeslag, twee inlatende kistsloten met overval en een overval voor een hangslot in het midden. Aan de zijkanten handvatten. Het deksel is bol. Van binnen is de koffer gevoerd met linnen en overkruist met veterband. Lang is gedacht dat dit de kist was waarin Hugo de Groot op 22 maart 1621 uit Slot Loevestein ontsnapte. (Rijksmuseum, Amsterdam)

op de kop getikt 'dat best uit de zeventiende of achttiende eeuw zou kunnen stammen'. Hij zag er niets kwaads in. Tegenover journaliste Wilma Nanninga van *De Telegraaf* verklaarde hij: 'Het volk wil toch bedrogen worden. Vooral aan kinderen kun je de historie van Hugo de Groot (...) niet duidelijk maken als je niets kunt laten zien. De charme en de spanning zijn dan weg. De jeugd kan niets aanraken en onthoudt dus ook niets van wat de gids zegt.'⁷

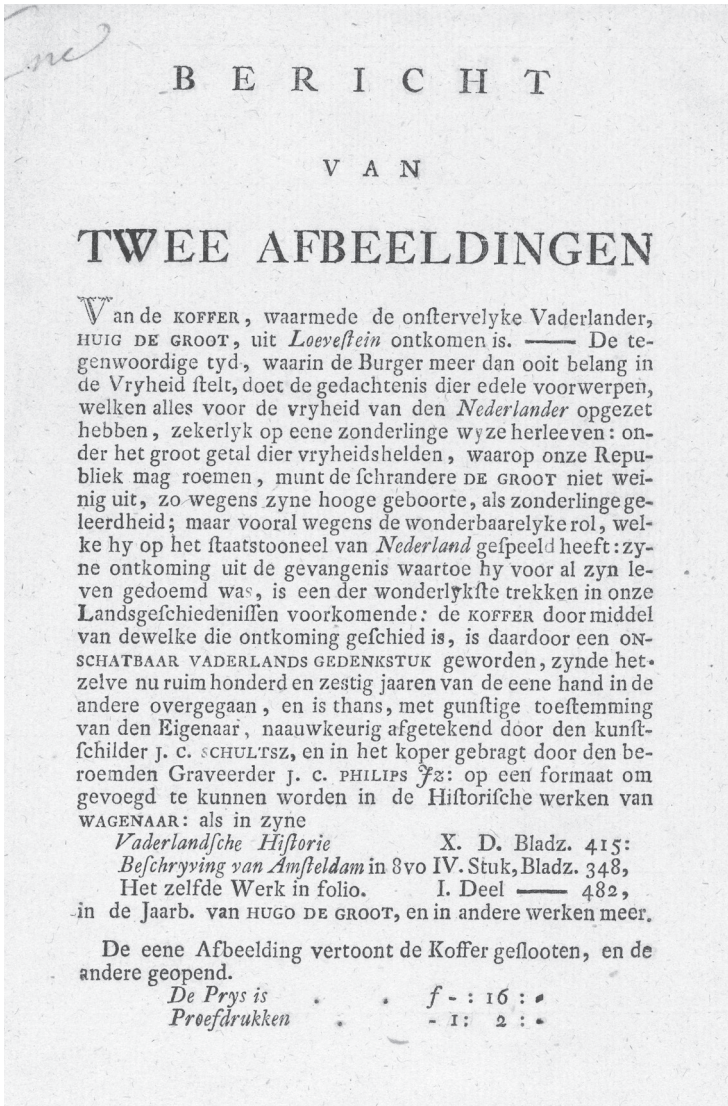
De kist die in het Rijksmuseum in Amsterdam te zien is, maakt sinds 1873 deel uit van de collectie. Waarschijnlijk is de kist in het Rijksmuseum het exemplaar dat zich in

1783 in het bezit van mr. Jacob Klinkhamer te Amsterdam bevond en destijds door een tekenaar in geopende en gesloten toestand werd afgebeeld. De uitgever prees die prenten aan in een bericht waarin hij De Groots ontsnapping 'een der wonderlykste trekken in onze Landsgeschiedenissen' noemde: 'De KOFFER door middel van dewelke die ontkoming geschied is, is daardoor een ONSCHATBAAR VADERLANDS GEDENKSTUK geworden.' Deze kist weegt ruim 50 kilo, is 158 centimeter lang, 67 centimeter breed en 71,5 centimeter hoog, en daarmee te groot en te ruim om de

'Koffer, waarin Hugo de Groot zijne gevangenis te Loevestein is ontcoomen. Naar het Origineel bij den Heer Mr. Jacob Klinkhamer, te Amsterdam.' Ets Caspar Jacobsz. Philips, naar tekening van Johan Christoffel Schultsz, 1783-1784. (Rijksmuseum, Amsterdam)

Bericht waarin uitgever Jan Barend Elwe de prenten aanbiedt van de boekenkist waarin Hugo de Groot in 1621 uit Loevestein zou zijn ontsnapt, 1783. (Rijksmuseum, Amsterdam)

‘echte’ boekenkist van Hugo de Groot, die als veel krupper is beschreven, te kunnen zijn, al bleek uit het onderzoek wel dat de Amsterdamse ‘koffer’ oud genoeg is.

Daarmee bleef de kist in Delft (37 kilo zwaar; 124 centimeter lang, 57 centimeter breed en 70 centimeter hoog) over. Deze stamt uit het bezit van de aan De Groot gelieerde familie Graswinckel en is in 1925 geschonken door J.G.E. barones van Boetzelaer. Technisch onderzoek wees bovendien uit dat het hout waarvan deze kist is vervaardigd, na 1586 is gekapt. Met andere woorden: de afmetingen kloppen, de kist stamt uit familiebezit en is oud genoeg, waardoor dit de plausibelste optie lijkt. De kist in Muse-

De boekenkist in Delft, een schenking van J.G.E. barones van Boetzelaer in 1925. Fotograaf: Tom Haartsen. (Collectie Museum Prinsenhof, Delft)

um Prinsenhof zou de befaamde boekenkist van Hugo de Groot *kunnen* zijn. Een verdergaande conclusie durfden de onderzoekers in *Historisch Bewijs* niet te trekken. Maar of die tentoongestelde kisten nu 'echt' zijn of niet, ze kunnen helpen het historische verhaal te vertellen en daarmee hopelijk ook belangstelling wekken voor 'de man van de boekenkist', Hugo de Groot.

TASTBAAR
VERLEDEN

Hoe Europa's grootste rechtsgeleerde wist te ontkomen uit Slot Loevestein

Op 22 maart 1621 ontsnapte Hugo de Groot, verstopt in een boekenkist, uit Slot Loevestein. Hij werd daarbij geholpen door zijn vrouw, Maria van Reigersberch, en hun dienstmaagd Elsje van Houweningen. In dit boek beschrijft Arnout van Cruyningen het spannende verhaal van de ontsnapping uit het slot, de overtocht naar Gorinchem en de reis naar het veilige Antwerpen via Waalwijk. Ook al is het verhaal bekend, het blijvende belang van rechtsgeleerde, schrijver, historicus en theoloog De Groot is veel minder bekend. *De boekenkist van Hugo de Groot* is tevens een toegankelijke biografie van de man die onder zijn internationale naam Grotius bekend stond als een van de grootste wetenschappers uit het Europa van de zeventiende eeuw.

Arnout van Cruyningen is historicus, auteur en vertaler. Eerder verschenen van zijn hand *De koning van Hispanje* over Filips II, *De Hanze* en *Johan van Oldenbarnevelt*.

Uitgeverij Omniboek

www.omniboek.nl

NUR 688
ISBN 978 94 0191 733 9

9 789401 917339